

БЕЖАНСКАТА ВЪЛНА – ЗАПЛАХА ЗА СИГУРНОСТТА НА ЕВРОПА

докторант Александра ВЪЛЧЕВА,
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Alexandra VALCHEVA, PhD student
Southwestern University “Neophyte Rilski”

Резюме: Настоящият доклад разглежда динамиката на факторите, намиращи се в основата на миграционната криза, настъпила след дестабилизацията на Северна Африка и Близкия изток. Представени са действията, посредством които ЕС следва да ограничи негативните за своята сигурност влияния, произлизащи от това събитие.

Ключови думи: миграция, сигурност, Европейски съюз.

Summary: This report examines the dynamics of the factors that underlie the migration crisis occurred after the destabilization of North Africa and the Middle East. The actions are presented, through which EU should limit the negative impacts on its security resulting from the event.

Keywords: migration, security, European Union.

През 21 век главните проблеми на сигурността на отделните държави ще бъдат обусловени от регионална нестабилност, неустойчиво развитие, появата и изострянето на конфликти с етнически и религиозен генезис и свързаните с това форми на тероризъм, както и глобализацията на организираната престъпност. През последните няколко века националните въоръжени сили са подготвени за защита на националните интереси в традиционни конфликти между държави, мисия, която се запазва и в периода на студената война.

В новата среда за сигурност обаче, нито международното право при използването на сила, нито въоръжените сили на националните държави са в състояние адекватно да отговорят на преобладаващите заплахи, рискове и предизвикателства към националната и международната сигурност. Гражданските войни, етническите конфликти, терористичните мрежи, разпространението на оръжия за масово поражение и организираната престъпност са нетрадиционни заплахи, срещу които е необходима нова политика за сигурност, за която все още не съществуват широко легитимни, приети от цялата международна общност правни и силови инструменти.

Привличаща вниманието особеност на понятието „сигурност“ е неговия прекалено широк обхват, позволяващ различни интерпретации в зависимост от схващанията и интересите на засегнатите участници. Това придава мултидисциплинарна на теория и политическа на практика окраска на разбирането за сигурност. Широкият обхват на понятието е резултат от това, че идеята за сигурността стои в основата на политическата мисъл през целия период на човешко развитие. Заедно с идеите на политическото мислене се променят и схващанията за сигурността. Особено ярки са тези промени в периодите на големи обществени кризи и конфликти.

Научните интереси към сигурността са много по-нови и могат да се свържат с движението за системно мислене, подход и анализ от средата на миналия век.

Освен широкия обхват, сигурността е твърде сложно и комплексно понятие, което трудно се поддава на дефиниране. Съществуващият дефиниционен проблем произтича основно от импликацията на разнообразни изследователски гледни точки към игровото взаимодействие на множество въвлечени обекти с динамично променящи се въздействащи фактори. Възникващите връзки трудно могат да бъдат изброени, а още по-малко изяснени.

Всяка наука е система от знания, изразени чрез определени термини, понятия, категории и закони. За зрелостта на всяка наука се съди по това, доколко тя е създала своя собствена, относително стройна система от тях.

Понятието „сигурност“ не може да бъде измерено с числени и други параметри и неговото съдържание се определя от хората. За разлика от него понятието „национална сигурност“ има свои понятия, термини, параметри, структурни елементи и равнища.

В началото на XXI век се налага възприемането на сигурността да се разшири извън границите на националната сигурност. В основата на това направление стои Бари Бузан. Според него сигурността на различните човешки общности зависи от факторите в политическия, военния, икономическия и обществен сектор. Тези сектори функционират едновременно. Относно понятието за сигурност Б. Бузан твърди, че “в контекста на международната система сигурността се отнася до способността на държавите и обществата да поддържат своята независима идентичност и функционален интегритет”¹.

Европейската политика за сигурност и отбрана (ЕПСО) действа в рамките на Общата външна политика и политика за сигурност на ЕС. Това действие се изразява в създаването на капацитет на ЕС за автономни решения и действия в управлението на кризи и един от основните приоритети на ЕС.

Развитието на Общата външна политика и политика за сигурност (ОВППС) на ЕС е един от мащабните европейски проекти на края на XX век. Политиката представлява система за сътрудничество между страните членки по въпросите, свързани с международната политика и е основен инструмент за опазване на националните интереси във време на растяща глобализация. Основната цел на ОВППС е запазването на идентичността на ЕС на международно равнище. Тя е насочена към укрепването на външната сигурност на ЕС и се прилага в областта на разоръжаването, контрола върху въоръженията, износа на оръжие, неразпространението на оръжие, особено на тези за масово поразяване.

За определяне на движението на хората между страните, важна роля играят международните икономически, политически и културни взаимоотношения. Международната миграция в различните си видове едновременно влияе и самата тя е повлияна от процеса на развитие. Бедността и съсипването на околната среда, съчетани с липсата на мир и сигурност, нарушенията на човешките права са фактори, оказващи влияние върху международната миграция.

¹ Baylis, J., Smith J. *Globalization of World Politics*. Oxford University Press, 2001, p. 255

В днешните условия на глобализация и мондиализация миграцията придобива глобален обхват. Този сложен социално-икономически феномен засяга растящ брой страни и райони, значителен процент от населението на които се включва в миграционните потоци по най-различни причини.

В тази нова и сложна геополитическа ситуация защитата на държавните граници на всяка страна и на територията на ЕС като цяло, става приоритет на политиката за сигурност.

Причините, посоките и размерът на миграциите са исторически обусловени и се развиват в определени граници. Формите и изявите им имат преходен исторически характер. Промяната на политическите, социалните и икономическите условия предизвикват отпадане на едни и възникване на други форми на миграция, а някои от формите се приспособяват към тях.

Започвайки от 1960 г. имиграционната политика на западноевропейските страни претърпява редица изменения. Потокът на трудовите имигранти от страните на мюсюлманския свят се заменя с потоците бежанци и политически емигранти, на които им се предоставя политическо убежище. Многобройни международни организации, фондове, създадени с непосредственото участие на крупни мюсюлмански търговци на нефт – от Саудитска Арабия и Иран – започват да оказват все по-голямо влияние на живота на мюсюлманите в европейските страни. По-малка, но не по-маловажна роля в разпространението на исляма, играе и демографският фактор, т. е. бързият и изпреварващ европейския ръст на мюсюлманското население.

Кризата с мигрантите в Европа заплашва нейния християнски характер. Напоследък броят на европейските мюсюлмани стремително нараства. За това допринасят високата раждаемост в мюсюлманските семейства, в които средното количество на децата като правило е не по-малко от четири. Многодетството на мюсюлманските семейства контрастира с кризата в традиционните семейни ценности у коренните жители на Европа.

В течение на няколко десетилетия трудностите от демографски и икономически характер принуждават Евросъюза да легализира и дори да пропагандира имиграцията от мюсюлманските страни. Европейските политици считат за неприлично дори да задават въпроса: съвместими ли са принципите на съвременна Европа и ислямът? Те проповядват идеите за толерантност и мултикултурализъм, които са несъвместими с възгледите на Самюел Хънтингтън „Сблъсъкът на цивилизациите” твърди, че Европа и ислямът са два антипода, две изначално враждебни антагонистични цивилизации. Обратно, господства мнението, че интеграцията на мюсюлманската диаспора в европейското общество ще допринесе за сближаването на християнската и ислямската цивилизации.

Основният проблем е в това, че процесът на културната интеграция на мюсюлманите в европейското общество е силно затруднен поради привързаността към ислямските ценности. При това, за разлика от първата вълна имигранти, неприемането на обкръжаващата действителност в средите на мюсюлманите от второто и третото поколение, постоянно нараства и придобива все по-радикални форми.

Всички аналитици единодушно са на мнението, че броят на европейските мюсюлмани стремително расте. Днес данните от 2000 г. може да се каже, че са безнадеждно остарели. За обяснение на този ефект се повдигат следните аргументи:

- Стабилно високата раждаемост в мюсюлманските семейства. Това е стимулирано от самата религия.

- Смъртността на коренното атеистично и християнско население. Много европейци считат, че децата могат да попречат на „нормалния“ живот. А тези, които имат едно дете, рядко се решават да родят второ. За това способства и феминистката пропаганда, която твърди че раждането на децата пречат жените да заемат достойно място в обществото.

- Увеличаването на разликата между богати и бедни. Източник на този разкол са многовековните грабежи от Европа и Северна Америка на страните от Третия свят. В търсенето на по-добър живот хората напускат своите страни и се стремят към богатата Европа.

- Приемането на исляма от коренното население на Европа. В сравнително неголяма Франция белите французи-мюсюлмани вече са 50 000 души.

Основната част от европейските мюсюлмани живеят във Франция, Германия и Великобритания². Първата вълна имиграция в тези страни, както споменахме, е свързана с потребността от работна сила. В Англия и Франция тя идва от бившите колонии.

Началото на значително присъствие на мюсюлмански общности в Западна Европа е положено от крушението на колониалната система. При развитието на отношенията между колониите и метрополиите на границата на XIX – XX век и след придобиването на независимостта на някои мюсюлмански държави (в частност Ливан и Египет още преди началото на Втората световна война) в бившите метрополии започват да се появяват първите мюсюлмани – имигранти, не желаещи по едни или други причини да останат в своите родни страни. Във Франция пристигат мюсюлмани от Магреба и Ливан, а също жители от мюсюлманските страни – френски колонии – от Южна Сахара, преди всичко от Сенегал. В редица френски и английски войски още през Първата световна война се сражават множество мюсюлмани. Така, френските мюсюлмански подразделения, чиито военнорслужещи били мобилизирани главно от Алжир и Тунис, вземат активно участие във военните действия на територията на Европа. Някои мюсюлмани-ветерани от Първата световна война след войната остават във Франция.

„Нарастващото мюсюлманско присъствие в Европа е концентрирано, в границите на отделните държави, най-вече в индустриализираните, градски райони, като оформя там своеобразни капсулирани общности, подобни на гета. Такива са берлинският квартал Кройцберг, лондонският Тауър Хамлетс, или предградията на най-големите френски градове. Две пети от мюсюлманите в Обединеното кралство обитават района на Голям Лондон, една трета от френските мюсюлмани живеят в или около Париж, а една трета от мюсюлманите в Германия са концентрирани в Рурската индустриална област. Днес мюсюлманите са 25% от жителите на Марсилия, 20% от тези на Малмьо

² <http://www.tamilislam.com>

(Швеция), 15% в Брюксел, Бирмингам и Париж и над 10% в Лондон, Амстердам, Ротердам, Хага, Копенхаген и Осло³.

Миграционната политика на ЕС е крайъгълен камък за осигуряване на общоевропейската безопасност. Заедно с това, правото регулиране на противодействието на нелегалната имиграция на европейско ниво не отговаря напълно на съвременните реалности.

„Арабските революции от пролетта на 2011 г. предизвикаха голям приток на имигранти от Южното Средиземноморие, които влязоха незаконно в Европейския съюз (ЕС), като достигнаха бреговете на Италия и Малта. ЕС предприе спешни мерки, за да отговори на ситуацията. Тези събития обаче показаха ограничените средства на ЕС по отношение на миграцията и необходимостта от по-голяма солидарност между държавите членки в тази област⁴.

Днес на южните граници на Европейския съюз съществуват огнища на напрежение, обусловени от кризисните процеси в Северна Африка и в Близкия изток, взривоопасната ситуация около Иран, способен да проведе военни действия в Персийския залив. Реалната заплаха за живота и безопасността на семействата принуждават хората да напускат своите домове в търсене на безопасно съществуване.

Не е възможно да не тревожи ситуацията в Сирия, където продължават антиправителствени протести, прерастващи в широкомащабно кръвопролитие, напомнящо гражданска война. Това по естествен начин подбужда населението да се спасява чрез бягство зад граница. По данни на задграничните Средства за масови комуникации, в това число и европейския печат, в търсене на по-добър живот около 230 хиляди сирийци вече са напуснали родните места, но продължават да са в страната. По оценка на ООН за последната година в Йордания са пристигнали 100 хиляди бежанци от Сирия, в Ливан – 20 хиляди, в Турция – около 25 000.

На този фон Европейският съюз трябва да предприеме мерки по задържане на потоците от нелегални емигранти от страните на Арабската пролет. След първоначалната паника ситуацията с бежанците постепенно се нормализира. Но тези процеси не преминават без последици и водят до изостряне на пограничните противоречия между отделни европейски държави. В частност конфликтът между Франция и Италия.

Прогнозирайки в близко време нова вълна от бежанци и нелегални емигранти, Европейският съюз е сериозно зает да укрепва своите граници. Показателен проект за модернизация на границите е между Турция и Гърция, където се планира изграждането на триметрова стена, оборудвана с видеокамери.

В действията си държавите-членки на ЕС не използват единен подход към проблема за противодействие на нелегалната имиграция, което снижава ефективността на борбата с това явление на общоевропейско ниво.

Въпросите, свързани с предоставяне на убежища, в последните години постоянно се намират в полезрението на европейските политици, законодатели, правоохранителни служби, органи на международни структури. Това е напълно обяснимо на фона на

³ Карахасан-Чънар, Ибрахим. *Европа и ислямът, // Либерален преглед, ноември 2015*

⁴ Цялостна миграционна европейска политика, europa.eu/legislation..09.10.2014

бурните миграционни процеси, в чийто епицентър се оказва Европа. Наред със сериите международни и религиозни конфликти, „Арабската пролет“ е събитието, което повлиява и предизвиква масово принудително преместване на хора. По данни на ООН в периода от 1993 до 2006 г. лицата, потърсили убежище са се увеличили от 23 до 33 млн.⁵

Събитията, съпроводили Арабската пролет, както и растящият брой мигранти, пристигащи в Малта и на италианския остров Лампедуза, през последните месеци поставят темата за солидарността по въпросите, свързани с предоставянето на убежище, в центъра на вниманието. Тези събития подчертават в още по-голяма степен необходимостта от обща европейска система за убежище и привличат вниманието към липсата на взаимно доверие между държавите членки.

В началото на XXI век става очевидна необходимостта от вземане на редица мерки по усъвършенстване на законодателството за регулиране на миграционната политика на ЕС. Правителствата на страните-членки на ЕС са длъжни да координират своите усилия по отношение на следните аспекти: не само да се усъвършенства вторичната правова база в областта на миграционната политика, но и създаването на първична; разработване на обща политика по предоставяне на убежища, хармонизиране на националните законодателства по този въпрос; допълване на законодателната база в областите с незаконна миграция и контролиране на изпълнението на вече съществуващите нормативни актове; създаване на законодателна база по въпросите за междудържавния кадрови обмен в рамките на ЕС, тъй като единният европейски пазар предполага свободно движение на работна сила. Следва да се отбележи, че решението на проблема на правово регулиране на миграционната политика на ЕС се диктува от необходимостта за поддържане на стабилно икономическо и социално развитие на региона.

Съставни части на съвременната имиграционна политика на ЕС са: интензификация на борбата с нелегалната миграция; поддръжка и стимулиране на легалната миграция; позициониране на имиграцията като важен елемент на отношенията на ЕС със страните – източници на транзит на имигранти; интеграция на постоянно пребиваващите имигранти в обществото на приемащата страна-членка на ЕС.

Миграционната политика на ЕС е крайъгълен камък за осигуряване на общоевропейската безопасност. Заедно с това, правовото регулиране на противодействието на нелегалната имиграция на европейско ниво не отговаря напълно на съвременните реалности.

В действията си държавите-членки на ЕС не използват единен подход към проблема за противодействие на нелегалната имиграция, което снижава ефективността на борбата с това явление на общоевропейско ниво.

Преобладаващо направление на миграционната политика на държавите-членки на ЕС остава съсредоточаването на усилията на традиционните мерки по усилено контролиране на механизмите. Между държавите-членки на ЕС и държавите, от които

⁵ *Basic Facts [Electronic Resource] // United Nations High Commissioner for Refugees. Начин на достъп: <<http://www.unhcr.org/basics.html>>. Дата на достъп: 20.03.2007.*

произлиза транзита на мигранти днес, действат около 100 двустранни съглашения за реадмисия, които не съответстват на международните стандарти в областта на защита на правата на мигрантите и бежанците. В качеството си на средства за борба с неконтролираната миграция се използват арести, орязване на социални блага, ограничаване на достъпа до трудова дейност и т. н. Главно направление на миграционната политика остава усилване ролята на държавата като субект, който осъществява функции на преследване.

Динамиката на развитие на интеграционните процеси в областта на граничния контрол, както и заплахите за националната сигурност и обществения ред обуславят необходимостта от интегрирано гранично управление. То изисква значително разширяване на спектъра на сътрудничеството и налага необходимостта от съвместно стратегическо планиране между всички институции, които имат отношение към охраната и контрола на границата. Безспорно проблемите, свързани с граничното управление, не могат да бъдат решени единствено на границата, а изискват действия на всички нива в национален и международен план. Модерният граничен мениджмънт се дефинира като реализация от компетентните държавни органи на система от мерки за съвременно разкриване и оценка на опасностите, идентифициране на нарушенията и техните извършители и отстраняване на негативните последици. Тази дейност се основава на задълбочен стратегически анализ както на реалните потенциални рискове и заплахи, на тенденциите в икономическата, политическа и криминогенна ситуация, така и на оценка и развитие на способностите за ефективно противодействие на граничните престъпления и нарушения. Целта е постигане на необходимия капацитет от възможности за извършване на ефективни гранични проверки и наблюдение, предотвратяване и пресичане на посегателства срещу обществения ред и националната сигурност. Постигането на тази цел е невъзможно без координация и взаимодействие на национално и на международно ниво в съответствие с Договора за Европейската общност и Договора за Европейския съюз, Конвенцията за прилагане на Споразумението от Шенген, както и националната провонормативна уредба в частта ѝ за контрола на границите.

Използвани източници:

1. Baylis, J., Smith J. *Globalization of World Politics*. Oxford University Press, 2001, p. 255.
2. <http://www.tamilislam.com>
3. Карахасан-Чънар, Ибрахим. *Европа и ислямът*, // *Либерален преглед*, ноември 2015
4. *Цялостна миграционна европейска политика*, europa.eu/legislation..09. 10. 2014
5. *Basic Facts [Electronic Resource]* // *United Nations High Commissioner for Refugees*. Mode of access: <<http://www.unhcr.org/basics.html>>. Date of access: 20.03.2007.